

о. Тадей Жевуський.

Начерк відродження католицької думки у світовій літературі.

(Продовження; гл. чч. 2, 3, 4—5 1931, 4, 7—8 1932)

Перервемо на хвилю розбір творчости Карла Певві. Повернемо небаром до прецікавої події його літературного й, краще кажучи, ідеологічного життя. Якраз ми бачими його молоді літа в старих мурах старої паризької вищої нормальної школи, цього ляїчного семінара, або, краще сказати, цього святилища антиклерикального клерикалізму. Перейдім тепер до клерикального швайцарського Фрайбурга. Це місто велике на 30.000 душ було би в Галичині чи на Волині центром брудного столичного повіту і повітової нудьги. В Швайцарії є воно осередком незалежного столичного суверенного кантону. Історія світу переходила туди, а камінь швайцарських гір дав їй спомогу не тільки розбудувати прегарні церкви й інші будівлі, але ще зробити з малого міста неначе прецінне окуття до кількох карток людського рукопису величезної вартости. Фрайбург має свою зелену ріку, що кружить глибоко врізана поміж скали довкола міста, неначе стежка. Має свої старі башти й старі монастирі. Має свій власний державний електричний промисл і свої електричні трамваї. Має свій парламент і свій уряд. Має музей і шкіл без кінця. Має університет і своє місце в культурі світу. Повернемо ще до впливу, який це місто, це міжнародне середовище (де не бракувало східних), цей університет мав і має на відродження католицької думки в останніх десятих минулого століття (це ж тут приготували матеріяли до енцикліки „*Requiem Novarum*“ і в перших часах теперішнього віку). Нині обходить нас лише одна особа, що її можна було стрінати в десятих роках ХХ. століття при старій колегії св. Михаїла, (де лежать мощі св. Петра Канізія) або на струнких, старих критих сходах, що ведуть до льозанської вулиці. Це французький священик, якого французька влада по зірванню конкордату з Апостольким Престолом прогнала з Франції разом з товаришами. Це Людвик Ле-Кардонель (*Louis le Cardonnel*) — поет. Він також має місце у відродженні католицької літератури. Невеликий, мовчаливий, несмілий є він представником тихого ліризму, що повертає до релігійних джерел надхніння. Письменник Трзоф Едвард Шюре (*Szuré*), що його так дуже люблять читати поміщики на великій Україні, присвятив тому священикові-поетові почесне місце в одній зі своїх книжок, де пише між іншими про „поетів-предтеч“. Дійсно Ле-Кардонель заповідає в початках століття поворот красної літератури до релігійних питань і до католицької правди. Від того часу ще більше про нього писали й присвятили йому цілу книжку.

Я про поетів не люблю писати, бо сам не поет. До поетів треба великої терпеливости, бо якщо вони не належать до тих

превеликих геніїв, що їх рівно добре можна назвати поетами, як і пророками, то треба поводитися з ними як з цвіткою, яка росте на мураві. Нехай собі росте, але коли прийдеться таку цвітку розглядати, то треба мікроскопа й великих заходів, а з цвітки нічого не залишається, як лише та якась фантастична уява, що ми на неї дивимось через мікроскопійне шкло. Життя і міраж.

Людвик Ле-Кардонель писав для себе, читав поміж приятелями, мало-помало видавав. Є того добрих кілька томів. Головний „*Carmina sacra*“, що то по нашому можна би назвати „Тропарі“. На жаль їх тут не маємо, а стрінувся я з ними вже дуже давно. Ле-Кардонель є тут під сильним впливом візійної поезії Данта. Поза тим різні поеми, вірші під заголовком: „Від Йордану до Арна“, „До св. Тереси від Дитятка Ісус“, „Від зорі до зорі“ (третє видання в 1924. році) і т. д. Автор багато мандрував, багато пережив, багато знає, має величезну культуру, що пробивається з кожного віршу, бо ці вірші повні інтелекту, жиє також своїми священничими переживаннями і виспіває їх, але дуже ніжно. Душа неспокійна, а успокоєна. Багато страждав, розуміє молодь і є її приятелем. Поза тим є там ніч, ранок, світання, звізди, фльорентійські пейзажі. Найкращі речі ідуть з-над берегів Арна, Фльоренції. Данте й Фра Анджеліко дають йому щось, що побільшує його душу, але його туга, це туга за Грецією. Пише він „Хай сполучить вас грецька краса з християнським духом“, але питання, чи це можливе.

Цікавим було би написати студію про значіння Італії для християнських поетів і мислителів Франції. Є річчю звісною, як велике політичне суперництво існувало поміж Францією й Італією. Клич „Франція для французів“, (можна би сказати і клич „Італія для італійців“) по війні ще більше поширився. Ще давніше так великий надхнений письменник як Лез Блюа писав, що під духовим оглядом Італія є смертним ворогом Франції. Одначе, треба признати, що майже нема християнського елементу у французькій культурі і літературі особливо, від часів романтизму, який не відносився би до італійських джерел і італійського роду. Таким образом треба ствердити, що навіть поміж націями, які зі собою ворогують, християнська електрика не знає границь і часто прийдеться признати, що найбільше завдячуємо під тим оглядом красі, що його не любимо з національних мотивів. Подібно в XVI-ому столітті найкращі християнські складники французької поезії йшли з Еспанії. Цікавим було би перестудіювати, скільки складових і цінних елементів релігійного і духового життя перейшло зі сходу до Польщі за посередництвом України. Звісною річчю є, який величезний вплив під подібним оглядом мали українські землі на Росію.

Є Франція південна, є північна. Історія також знає суперництво тих двох частин. Прийшлося би звернути увагу на відродження (тих двох частин) в XIX. столітті південної французької літературної окремої мови й поезії. Під релігійним оглядом воно мало також свої наслідки (як і відродження Бретонської тра-

диції). Провансальське відродження подало руку катальонському відродженню, а також традиція, краса і дух південної Франції як і Савої наближували її до Італії з чисто етнографічної точки погляду. Слід зазначити, що в проявах і відродженню релігійного життя якогось народу, якоїсь літератури завсіди треба розрізнити ці два елементи: геонаціональний первень, духа землі і універсальний — позамежовий. Як і кожна людина, так і кожна нація має ті два первні в собі й їх спільний розвиток є цілком природньою підставою до вищих проявів духового життя.

Одна зі збірок поезій Ле Кардонеля називається якраз: „Між Роданом і Арном“, то зн. поміж південною Францією. Але як ми вже зазначували, Ле Кардонель тужив за старинною Грецією. Вже старі французькі клясики говорили, що Греція є бабкою їхньої культури. Французький дух сам по собі католицьким не є, а це підчеркування старинного духа Греції, не помагає християнському елементові проявлятися у французьких творах. Ціла суть византійської історії, можна це сказати, була в тім, щоби християнський елемент затріюмфував над старим поганським греко-римським ладом світу. Це є її трагізм. Думаючи, що вже опанувала старогрецький елемент, вона хотіла звернутися проти староримського елемента, забуваючи, що в великій мірі сама була побудована на староримських цісарських взірцях. Трагедія боротьби християнського духа в своїх загальних і орієнтальних правах з духом старого греко-римського, поганського ладу, це византійська історія. Тому й притягає вона нині й симпатії багатьох на заході, бо від часів ренесансу захід саме стоїть під знаком боротьби греко-римського поганства з християнством. Цей конфлікт дуже часто дається відчувати в французькій поезії. Ле Кардонель також стоїть під його знаменем. Тому якраз є поетом предтечою. Дається відчувати у нього смуток світу, що його культурно манить, а не відповідає його священничій душі. Греція, християнське минуле, природа, відчувана після взірців природи Гелляди — це є точки, поміж якими він неначе хитається. Християнська безсмертність душі, але як легенько. Поезія є для нього чимось даним з висоти. Він шукає в старинній поезії образу Христа, а все ж таки скільки в тім є поганства в думках і почуваннях. Він хотів би сполучити поганський елемент, а це геометричний, замкнений в просторі інтелект з християнською вірою; тому все виходить блідим. Знаходимо гарні вірші про молодь. Знаходимо любов того, що ранене і немічне. Знаходимо потребу приязни, знаходимо відчуття братерства народів, справедливості й любови; все те дуже християнські елементи, але майже без сліду християнства. Є подібне, щось до муз, щось, що цілком не разить романські народи, що виходить зі священничих уст (цікаве було би прослідити словянське поняття про Матінку Божу, як Царицю Надхніння, ідея, яка проявляється в деяких мальовилах буковинських церков). Є й „дорогий Діонізо“ у нашого поета. Правда все це охрещене, але все ж таки знаходимо у нього справді хрест, Службу Божу, але яка вона

бліда супроти напр. Служби Божої у Кльоделя, світського поета, повного розбудження католицького відродження. Чути вже подих того відродження, але воно є дуже німецьке. Поет, як поет, є цілковито звернений до Греції, до поганської музи. Правдиво християнське це тільки те, що йде від Данта. Слова також дуже часто бліді, як би умисно убогі. Одноманітність теми — весна, осінь, літо, зима — туга чогось, що є прибите і згноблене традицією ренесансу. Є щось зі здемодованого романтизму, є щось зі самостійного наслідування Расіна. Що з таким робити — це є думка, яка приходить при читанню збірки поезій: „Від зорі, до зорі“, бо ця збірка є тут підставою нашого оцінювання. Так і автор може бути дуже пожиточним суспільності дуже багатий в духові засоби й дуже свобідний, але що з ним зробити на буденний день, що й так є блідий. Одначе знаходимо у Кардонеля відгомони перших його „Святих співів“, відгомони якогось пророчого духа. Що буде по війні, — перевороти і революції ще гірші, як у минулім, чи кров нового хрещення для світу, кров кінцевого відкуплення по теперішньому зматеріялізуванні. Автор мріє про помирені нації „під латинським небом“. На що це „латинське небо“ знову вертає до голосу, справа боротьби поміж греко-латинською старовиною і християнством? Вистарчить „під автентичним Христовим Христом“. Автор вилилає свою душу:

Випросіть мені з небес,
 Бо це ціле моє бажання,
 Сполуку грецького благання
 З Божою благодаттю.

питання, чи це можливе і чи це не йде до дехристиянізації християнства — справа нині так часто актуальна. Такий, яким він є, Ле Кардонель — священик, поет — непримирена в священстві, неспокійна душа є в нинішній літературі Франції тільки не-сміливим предтечею і дискретним акомпаніатором не лиш католицького відродження, а також християнського гуманізму, що його представником в теперішнім літературнім світі Франції є Поль Казін, що з новика в манастирі перейшов на літературне поле. Вертаємо до Пегві. Що тут нас мантиє, це якраз літературний життєвий прояв вибуху Божої благодати у сучасної душі. — Пегві також любить Грецію і вічно до неї повертає, але не на те, щоби шукати її „благовінія“, тільки на те, щоби находити в нутрах її думки релігійний неспокій людства й порівнювати його з динамічною християнською силою. Ле Кардонель шукає святого розуму трохи заблизько землі. Пегві є містиком і шукачем надприродньої реальности. Про Пегві так пише його приятель: „Для Пегві (ще перед наверненням) містика — це витриск світової води, це новість, це те, що молоде, щире (Бог є вічною молодістю), вічним ранком (можна би сказати — мій принцип) це надія, це, що в якій душі є щось найліпшого, в якійсь душі, чи в якійсь думці, це все, що протиставиться рахункові — зі-влялим мудруванням скупости життя, непотрібним передбаченням,

скептичному досвідові, що все псує — старості не тіла, але душі, що дивиться на все змученим оком. Містика для нього, це те, що противиться готовим почуванням розумові, що хоче бути замкнене в своїй псевдо-розумності, врешті політиці". — Очевидно такої дефініції містики не можна прийняти за богословську дефініцію католицької містики, але вже в цім всім проявляється вибуховість чоловіка, туга за безконечністю, прорив теперішнього простору цивілізації, простору, що Бога не хоче признати над собою, Того Бога, що Пегві його вічно шукав, від соціалізму до чудотворної Матері Божої в Шартр включно.

(Д. б.)

Др. Борис Кудрик.

Йоганнес Брамс.

(В сотні роковини уродин).

Щирому Другові Проф. Євгенові Перфецькому.

Після недавніх 50-их роковин смерти Ріхарда Вагнера припадають цього року 100-і роковини уродин другого великого німецького композитора цеї ж доби — Йоганнеса Брамса. Так близько себе роковин обох композиторів — та трохи інакше, як торік подібне сусідство роковин Гайдна й Клементія. Там два композитори не лише собі сучасні, але духово дуже близько зі собою посвоячені, як співбудівничі одної форми — сонати. Натомість тут маємо до діла з двома зовсім собі противними музичними струями. Вагнер насаджує нові ідеї абсолютистично, можна би сказати, в душі засади „divide et impera“, бачучи в минулому музики лише рід „старого завіту“ для свого новаторства — натомість Брамс далеко не так агресивно, але все ж з рішучою вірою в бодай частинну побіду доказує проречисто, що попри нові ідеї, хоча які великі, стара традиція, скристалізована в сонатній формі, може ще далі жити, ба навіть творити нові відгалузи. Що ця традиція, зіпхнена Вагнером в його новаторськoму розгарі на дальший плян, знаходить у Брамсі свого могутнього речника та знову підносить мужню голову — це не дивниця. Бо ж Вагнер, музик і поет разом, вихований в акторській сім'ї та насяклий з малку духом театру, йшов навпростець по лінії „всестецтва“ (Gesamtkunstwerk) і тому мусів глядіти на всяку музику через призму поезії та драми. Та хоча й як щасливо довів свій ідеал до здійснення, все ж таки його напрямок показав фатальну однобічність. Бо ж музика, що впродовж трьох століть до появи Вагнера пройшла трюмфальний шлях розвитку, витворила свої питомі закони, силою яких може вдержатися як самостійне мистецтво, навіть і без помочі слова. Такими чисто-інструментальними формами є варіяції, чаконна (пассакалья), суїта, прелюдія, рондо, соната, fuga та ще деякі інші. Ця